

Markéta Hejkalová: Kohtauksia muutaman naiskirjailijan elämästä

1. Dubrovnik, 1933

Tšekkiläinen naiskirjailija Božena astuu arasti tilavalle hotelliterassille. Palmujen alla istuskelevilla naisilla on päällä hienoja vaaleita kesäleninkejä, samoin kun Boženalla.

Kohta alkava naiskirjailijoiden iltapäivä on ainoa kansainvälisen kirjailijakokouksen ohjelmista, johon Božena uskaltaa mennä. Božena ei ole PEN-klubin jäsen, vaikka hänellä saataa olla enemmän lukijoita kuin monilla tärkeillä mieskirjailijoilla. Niillä, joista kirjoitetaan lehdissä, jotka saavat palkintoja ja jotka halveksivat Boženaa sekä hänen naislukijoitaan.

Božena pysähtyy ovelle. Hänet huomataan ja yksi nainen nopeasti tulee häntä vastaan.

"Tervetuloa!" sanoo nainen ystävällisesti. "Minä olen kirjailija Suomesta, Anni Swan Manninen."

"Minä olen..." Božena epäröi. Hänelläkin on kaksi nimeä. Hän on arvoisa tohtorinrouva Čížek, parhaillaan lomalla Adrianmerellä, mutta kirjallisuusmaailmassa hän on... "Fringilla", esittäytyy sitten vain latinalaisella salanimellään, "kirjailija Tšekkoslovakiasta, ja tämä on..." Boženan poika Karel, joka on ritarillisesti saanut äitiään tänne, kohteliaasti kummartelea.

Anni muistaa kuopuksensa Maunon. Sääli, ettei tullut kanssamme, hän ajattelee. Maunohan on lahjakas runoilija.

"Hauska sattuma, meillä molemmalla on lintujen nimet", sanoo Anni.

"Te tiedätte, mitä fringilla merkitsee, vihervarpunen", ihmettelee Božena.

"Niin, ja minä olen taas joutsen", hymyilee Anni ja sitten palaa omalle puheenjohtaja-paikalleen.

"Rakkaat rouvat, naiskirjailijat, sisaret! Maailma on vasta äskettäin toipunut ensimmäisen maailmansodan kauhuista, ja meidän naiskirjailijoiden tehtävä on palauttaa sille sopusointua ja tasapainoa..." hän aloittaa alustuksensa.

2. Praha, 1943

"Täysin syytön?" Lina kuuntelee tuomarin puhetta eikä ole uskoa korviaan. Syytetty kuljettaja tappoi hänen poikansa, hänet olisi pitänyt ampua heti paikalla, ja kaikki muutkin, jotka ajoivat sillä autolla: kuljettajan vaimo sekä Jungfer Břežanin jalkapalloilijat. Ja nyt tuomari rohkenee sanoa, että hänen rakas Klausinsa ajoi itse pyörällä suoraan auton alle! Eiköhän riitä, että tšekit murhasivat Reynhardin, joka halusi heille pelkkää hyvää? Nyt, puolentoista vuoden kuluttua, he kostavat viattomalle lapselle!

"Kuka se tuomari on?" Lina kysyy sihteeriltään.

"Ei kukaan tunnettu henkilö," vastaa nainen, "nimeltään Karel Čížek."

Tuomari, suurin piirtein hänen ikänsä mies, näyttää vähän juutalaiselta. Ja hän, Lina Heydrich, on saksalainen nainen, ja murhatun protektorin, maansuolijan leski... kuka häntä suojelee?

Yhtäkkiä Lina toivoo, että tämä on vain unta, painajaista. Kohta hän heräisi kotona, Jungfer Břežanin kartanossa, miehensä ja lastensa kanssa.

3. Praha, 1952

Božena Čížek tarjosi pojalleen kahvia... tietenkin korviketta. Poikaparka, aamusta iltaan töissä. Karel on valtiosyyttäjä. Raskas ja vastuullinen työ! Ja silti Karel löytää melkein joka päivä aikaa ja tulee katsomaan häntä. Karel on todella hyvä poika, ei mitään valittamista.

Mutta miksi hän niin itsepäisesti kieltää häntä menemästä katsomaan juuri tätä oikeusjuttua?

"Karel, sinä varmaan voisit järjestää minulle pääsylipun, jos vain haluaisit. Nehän ovat kirjailijoita, niin kun minä." Vaikka heistä aina kirjoitettiin lehdissä. Ja kirjoitetaan nytkin! Kansan vihollisia...

"Äiti, se ei käy päinsä. Ei missään nimessä, usko minua!" Karel joi nopeasti kahvin ja lähti.

Eikö äiti ymmärrä, kuinka helposti itsekin voisi joutua tuomioistuimen eteen ja vankilaan? Suurtilan omistajan tytär, ja lisäksi kirjailija! Ei saa herätä mitään huomiota, se voisi olla kohtalokasta!

"Mitä te kirjoittitte? Romaaneja muka? Naurettavaa! Roskaa, joka eksytti köyhää maalaisväkeä vallankumouksen tieltä! Ei kukaan lukenut teitä, paitsi joku typerä maalaisakka ehkä, te ette ole kukaan, te ette osa kirjoittaa, olette nolla!" huutaa Karel oikeussalissa kirjailijalle - raukkamaiselle, laihalle miehelle liian isoissa vankilavaateissa. František Křelina. Kotona oli muutama Křelinan romaani, muistaa Karel, mutta hän ei ollut lukenut niitä.

Hana puree huuliaan, ettei vain alkaa itkeä, ulvoa. Mutta hän ei saa. Hänen täytyy hiljaa seurata, kuinka syyttäjä loukkaa hänen isäänsä, joka ei koskaan tehnyt kenellekään mitään pahaa. Tämä ei ole totta, tämä ei voi olla totta, Hana toistaa itselleen ja toivoo, että heräisi kohta painajaisesta - mutta tämä painajainen kestäisi vielä kaksitoista vuotta.

4. Itämeri, 1965

Hana avasi hytin oven. Vieläkään hän ei ollut uskoa, että tämä kaikki ei ole vain unta. Että hän menee isänsä sijaisena kansainväliseen kirjailijakokoukseen Suomeen, vaikka oli kirjoittanut vasta yhden kirjan. Isä ei saanut matkustuslupaa - hän oli vasta äskettäin päässyt vankilasta - mutta Hana sai. Että vasta eilen hän oli hyvästellyt miehensä ja pikkutyttärensä, kaksivuotiaan Ilonan, ja nyt oli yksin upealla laivalla. Meri, valkoisia lokkeja ja aurinko iltakymmeneltä.

Oveen koputettiin.

"Sisään", sanoi Hana saksaksi.

Sisään astui vanhempi rouva kahta suurta matkalaukua kantaen.

"Hyvää iltaa! Tehän puhutte saksaa!" rouva ilahtui.

"Vähän. Sodan aikana meidän oli pakko opetella..."

"Mistä te olette?" keskeytti rouva.

"Tšekkoslovakiasta."

"Siellä on ihanaa!" rouva ilahtui uudelleen. "Aikoinaan asuin siellä muutaman vuoden. Menettekö Suomeen lomalle?" vaihtoi sitten puheenaihetta.

"En, vaan kirjailijakokoukseen," vastasi Hana ylpeästi. "Entä te?"

"Minä menen Suomeen naimisiin. Toisiin naimisiin. Kuvitelkaa! Olen viidenkymmenenneljän ja aloitan uuden elämän. Lina Manninen", hän esittäytyi jo tulevan aviomiehensä sukunimellä. "Mieheni on Suomessa kansallisteatterin johtaja, ja myös suuri runoilija. Mauno Manninen. Tunnetteko hänet? Ette? Entä hänen äitinsä, Anni Swanin, hänkin oli suuri kirjailija. Ettekö tunne häntäkään?"

Hana pudisti päätään ja Lina loi häneen hyvin epäilyttävän katseen.

5. Havlíčkův Brod - tšekkiläinen pikkukaupunki, 1985

"... rakastin ensimmäistä aviomiestäni ja rakastin Böömiä, olin siellä onnellinen, ja jos voisin, menisin sinne heti takaisin, vaikka paljain jaloin..." sanoi naisen ääni televisiossa. Televisio seisoj huoneen nurkassa, ruutua Ilona ei nähnyt. Ei nähnyt vanhaa valkotukkaista rouvaa, joka sanoi nuo sanat saksaksi, eikä kuuluttajaa, joka toisti ne tšekiksi, ei nähnyt tekstitystä, että Tšekkoslovakian televisio näyttää uusintana tänään kuolleen Linna Mannisen, Reinhard Heydrichin lesken haastattelun.

Ilona näki Karelin hikiset kasvat omien kasvojensa ylläpuolella. He rakastelivat lattialla, ettei jäisi mitään jälkeä, ja Ilona tuli suruliseksi. Hänellä ei ole aviomiestä, ja laina-asunnossa hänen rakastajanaan on toisen naisen mies.

"Minun kertomukseni julkaistiin!" Ilona ojensi sitten Karelille lehden.

"Katso, naiskirjailija!" ihmetteli Karel hajamielisesti ja pukeutui nopeasti. "Kuten minun isoäitini."

"Mikä hänen nimensä oli?" yllättyi Ilona.

"Sama kuin minulla, Čížek. Mutta hän kirjoitti salanimellä Fringilla... mutta nyt minun todella täytyy mennä." Karel palautti lehden Ilonalle ja häipyi, ennen kuin Ilona ehti sanoa hänelle, että heillä kahdella on kuitenkin enemmän yhteistä kuin rakastelu lainatussa asunnossa. Ilonan isoisä oli myös ollut kirjailija, ehkä he olivat tunteneet toisensa. Kerran minä kirjoitan siitä, ja silloin hän lukee, hymähti Ilona itseksensä.